

7. Щербина Л. Ф. Динаміка смислових структур осіб, залежних від психоактивних речовин, у процесі психологічної реабілітації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.04 «Медична психологія» / Л.Ф. Щербина. – К., 2004. – 20 с.

Статья посвящена особенностям смысловых структур личности, характерным для здоровых лиц, а также для двух групп больных: эмоционально лабильного расстройства личности импульсивного типа и опийной наркомании. Выявлены специфические феномены смысловой сферы, свойственные здоровым лицам и каждому из рассмотренных типов личностной патологии.

Ключевые слова: смысловая сфера личности, смысловые структуры, эмоционально лабильное расстройство личности импульсивного типа, опийная наркомания.

The article is devoted the semantic structures features of personality, that characteristic for healthy people, and for two groups of patients: Emotionally Unstable (Borderline) Personality Disorder (Impulsive type) and drug addiction also. The specific phenomena of semantic sphere for each examined group are exposed.

Keywords: semantic sphere, semantic structures, Emotionally Unstable (Borderline) Personality Disorder (Impulsive type), thebaic drug addiction.

УДК 159.922

ПРОБЛЕМА ПОЗИЦЮВАННЯ ПОНЯТТЯ «ОБДАРОВАНІСТЬ» В СИСТЕМІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ

Титов В.М.

У статті розглядається психологічний зміст поняття «обдарованість» та його зв'язок з поняттями «схильність», «здібність», «талановитість», «геніальність», «творчість», «задатки», «нахили», «здібності», «талант», «геній».

Ключові слова: обдарованість, схильність, здібність, талановитість, геніальність, творчість, система психологічних понять.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. З ряду психологічних понять, найбільш тісно пов'язаних з творчістю людини, поняття «обдарованість» є найбільш проблематичним. На сьогоднішній день в

наукових публікаціях наводиться більше ста визначень поняття «обдарованість». Сама наявність такої кількості визначень свідчить про те, що їм бракує саме визначеності і, відповідно, не вистачає достатньої чіткості. Мова не ведеться про концепції, моделі обдарованості, багато з яких мають досить точний характер. Йдеться саме про визначення поняття «обдарованість», яке в своїх основних характеристиках має бути однаковим, для того щоб виконувати функцію мовного конструкту, завдяки якому досягається взаєморозуміння.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. При розгляді поняття «обдарованість» найбільш заплутаним є питання психологічної інтерпретації «дару», яким обдаровується людина, того, що він собою являє, які психічні явища лежать в його основі. В вітчизняній психології цей дар, а разом з ним і обдарованість, частіше всього пов'язують із задатками. Проте, в її традиціях досить стійкою є також лінія бачення обдарованості на основі здібностей. Взаємодія різних версій з цих двох напрямків створює головну напругу у розгляді основного змісту обдарованості. Від відповіді на питання що ж є базовим в обдарованості - здібності чи задатки, чи здібності і задатки - залежить вихід ще й з такої колізії: обдарованість можна розвивати чи її можна тільки виявляти. В свою чергу обране бачення зумовлює дуже різне розуміння функціонування обдарованості.

Основною метою цієї статті є теоретичний аналіз психологічного змісту явища обдарованості в контексті її співвідношень з іншими, провідними для процесу творчості, психічними явищами, співставлення визначень понять, що їх відображують, та уточнення на основі такого аналізу диспозиції поняття «обдарованість» в системі цих понять.

Виклад основного матеріала дослідження. Зважаючи на труднощі у визначенні поняття «обдарованість», в дискусіях щодо нього виникають крайні точки зору. З одного боку згагалі пропонується уникати користуватися цим поняттям з огляду на його функціональну багатозначність. Можна стверджувати, що за такого підходу проблема не знімається, а пропонується відмовитися від її вирішення. Те, що поняття широко використовується, свідчить про певну змістовну нішу, яка не охоплюється існуючими поняттями, пов'язаними з творчістю людини, і потреба в такому понятті є.

З другого боку пропонується домовитися щодо використання даного поняття, зупинившись на якомусь усередненому варіанті, визначеному, наприклад, з допомогою контент-аналізу. Звичайно,

контент-аналіз певною мірою наближує до загальноновживаного визначення, але ймовірнісний характер такого визначення не зробить його надійним інструментом у пізнанні. Визначення поняття потребує не домовленості чи статистично віднайденого змісту, а логічного виведення, чіткого встановлення зв'язків з іншими поняттями.

Важливим, на наш погляд, орієнтиром у пошуках основи визначення обдарованості є етимологія цього слова. Зрозуміло, що слово «дар» є коренем слова обдарованість. До речі, в російській, англійській, німецькій та ще в деяких інших мовах також. В корені слова відображено його основний зміст. Отримуючи дар, людина безоплатно отримує щось цінне для неї. Причому, вона цього не прагнула, не докладала зусиль для його набуття, а отримала саме як дар. Своїми подальшими успіхами, досягненнями та звершеннями в житті вона завдячує переважно цьому дару. В різні епохи, в різних культурах по-різному давалась інтерпретація походження такого дару. Здебільшого не викликав сумнівів його божественний характер. В останні століття в дарі почали вбачати й інше походження: природне, космічне, людське, соціальне.

Первинні релігійні уявлення про дар, що його отримує людина ще до свого народження, знаходили продовження в наукових версіях. В науці, не дивлячись на різні концептуальні основи пояснення походження дару, зберігалось його бачення як зовнішньої, незалежної від індивіда заданості. В психології, після самих різноманітних версій, пов'язаних з розумінням сутності психіки взагалі, усталився підхід у баченні обдарованості, що базувався на природному факторі. Переважно в якості такого фактору поставали задатки та здібності. Успіхи природничих наук 19-20 століть сприяли відходу від релігійно-ідеалістичних уявлень про обдарованість і ствердженню задатків та здібностей в контексті матеріалістичних тенденцій щодо пояснення обдарованості. В вітчизняній психології це особливо рельєфно постало за радянських часів, коли матеріалістичний світогляд мав значний вплив на методологічні основи всіх наук.

Від Б.М.Теплова пішла потужна традиція розгляду обдарованості як сукупності здібностей, як показника рівня їхнього розвитку. При цьому здібності розглядалися як індивідуально-психологічні особливості людини, що ставали умовами успішного виконання діяльності (З, С. 527). Ці умови мають як вроджений, так і набутий характер. Останнє створює певну проблему у розгляді обдарованості на основі здібностей. Можливість розвитку, формування здібностей в процесі діяльності, праці протирічить тому, що

Дар є чимось готовим і заданим ззовні, а тому не узгоджується з обдарованістю. Вигіднішим варіантом для позитивного виходу з такої колізії є розгляд взаємозв'язку обдарованості з задатками, які переважно визначаються як природні можливості розвитку здібностей. Г.С. Костюк вбачав обдарованість в індивідуальній своєрідності задатків (6, С. 341).

В визначеннях багатьох авторів задатки, як правило, розглядаються в межах генетично детермінованих анатомо-фізіологічних особливостей нервової системи, мозку, органів чуття і руху. Г.С. Костюк дещо ширше інтерпретував природні можливості, вважаючи, що створення їх зумовлюється не тільки спадковою природою організму людини, а й утробними та позаутробними умовами його розвитку (9, С. 527). І дійсно, стреси, отруєння, вібраційні чи радіаційні впливи можуть значно порушити пренатальний розвиток дитини, що знайде відбиток в особливостях формування головного мозку, які фігуруватимуть надалі в якості задатка, тобто, біологічно задаватимуть певну діяльність чи певний її характер.

Близьку до наведеної позиції займає і В.О. Моляко, вважаючи, що обдарованість представляє собою біопсихічне явище, тобто включає біологічну схильність, а розвиток цієї схильності визначається психосоціальними факторами (8, с. 21). Вживання при розгляді обдарованості терміну «здібності» замість терміну «задатки» є звичним, зважаючи на те, що здібності певним чином включають задатки, в усякому разі спираються на них. Проте ці терміни все-таки мають дещо різні основи для вжитку. Задатки у порівнянні зі здібностями більш жорстко задаються біологічними властивостями індивіда. Тут треба підкреслити, що задатки є психологічним поняттям. Необхідність звернення на це уваги виникає тому, що термін «задатки» нерідко фігурує як безпосереднє позначення біологічних характеристик людини, наприклад, коли говориться про високий зріст баскетболіста, не кажучи вже про фізіологічні особливості нервової системи. Психіка людини має біосоціальну природу, без біологічного чинника психіка існувати не може. Але психіка має також знакове існування і біологічні процеси та прояви супроводжуються в психіці знаковим відображенням, яке в свою чергу має вплив на них і може регулювати їхнє функціонування.

Представником біологічного Дару є задатки. Виходячи з цього можна стверджувати, що біологічний Дар, який отримує обдарована людина і який представлено в психіці у вигляді задатків, виступає в ній як психологічний Дар. Чи можна тоді стверджувати, що

здатки і є обдарованістю? Коли ми говоримо, що хтось є обдарованим, то це свідчить про здійснення по відношенню до нього дії обдарування. Слово ж «обдарованість» має фіксувати якість за цим дієсловом. Тобто, мова ведеться про людину, наділену такою якістю як обдарованість. Звичайно, для того, щоб дана якість у індивіда була зафіксована його оточенням, вона має якимось виявлятися. Зрозуміло, що актуалізація час від часу отриманого людиною Дару приведе до фіксації в її психіці відповідних слідів, накопичення і інтегрування яких і сформує якість, що позначається як обдарованість. Отже, Дар і обдарованість це дещо різні речі. Якщо Дар є певною даністю для індивіда, то обдарованість є якістю, пов'язаною з актуалізацією Дару. Дар може тривалий час існувати в людині, але не виявлятися і ніхто не зможе сказати, що вона обдарована. А от коли індивід здатен актуалізувати свій Дар, виявити його, то тоді ми можемо сказати, що це обдарована людина. Від міри актуалізації Дару залежить і оцінка обдарованості індивіда.

На принциповості такого підходу при розгляді обдарованості зупинимось докладніше. Цей підхід можна охарактеризувати як суб'єктний. Його суть полягає в тому, що обдарованість розглядається не як дари, якими увінчали тумбу психіки індивіда, а як його здатність актуалізувати їх для того, щоб скористатися ними. Саме його суб'єктна позиція по відношенню до Дару, здатність виділити Дар в якості об'єкта внутрішньої психічної діяльності дасть можливість задаткам постати готовими до реалізації, до включення у зовнішню діяльність. Від рефлексивних можливостей індивіда, від того наскільки точно він зможе виділити необхідні йому в даній ситуації задатки, а також від енергетики цих процесів, стійкості в їх утриманні і залежить фіксація його обдарованості. Узагальнюючи такий підхід до розгляду обдарованості, дамо таке її визначення: обдарованість – це якість людського індивіда, яка полягає в його здатності до актуалізації своїх задатків.

Хочеться загострити увагу на основному елементі змісту даного визначення, походження якого пов'язане з суб'єктно-діяльнісною теорією психіки, розроблюваною С.Л. Рубінштейном та його учнями. Одним з учнів С.Л. Рубінштейна, що активно та успішно розвивав його вчення був А.В. Брушлинський. А.В. Брушлинський досить рвердо настоював на чіткому розрізненні просто психічного реагування, яке може бути властиве і тваринам, та суб'єктного реагування, яке властиве тільки людині. Якщо для тварин оточуюче середовище постає як система подразнювачів, вклю-

чаючи сигнальні, то для людини - як система об'єктів. По відношенню до об'єктів людина є суб'єктом, що опосередковує свою взаємодію з ними свідомістю. Отже, обдарованість, будучи якістю людського індивіда, а відповідно і якістю суб'єкта, здійснює по відношенню до задатків свідомий прояв.

А.В. Брушлинський наводить яскравий приклад різниці у такому реагуванні. Експерименти показали, що в перші дні після родів лосиха охороняє не лосенят як таких, а саме місце родів – навіть в тих випадках, коли лосенят у неї відібрали. Відведена з місця родів, лосиха намагається туди повернутися. Але при спробах об'єднати лосиху з лосенятами *поза* місцем родів лосиха не тільки не приймала своїх дитинчат, але часто навіть проявляла по відношенню до них агресивність, аж до биття копитами. Отже, в системі взаємопов'язаних спадкових і вроджених реакцій матері і лосеняти один на одного випала одна з важливих ланок, що зробило неможливим подальшу турботу лосихи про новонароджене дитинча.

У людини на відміну від тварин цілісний біологічний прояв опосередковується суб'єктним проявом. Для нормального людського індивіда (в даному випадку для матері) новонароджений завжди виступає не тільки як ситема подразнювачів, але в першу чергу як об'єкт – повністю вицлений суб'єктом із зовнішнього середовища, такий, що протистоїть йому і в силу своєї суттєвості інваріантний, незалежний по відношенню до наочно-чуттєвих характеристик оточуючого середовища. Тому тут в принципі неможливе відторгнення новонародженого на рівні реакції (завжди обумовленої тільки наочно-чуттєво) (2 С. 63). Повертаючись до обдарованості, можна сказати, що об'єктом психологічної дії для суб'єкта при розв'язанні ним проблем стають не його біологічні особливості, а психічні структури, які узагальнено відображають (подібно образу дитини в наведеному вище прикладі)) ці особливості, тобто, задатки. У взаємодії суб'єкта і задатків формується обдарованість. Здатність до тієї внутрішньої, психічної діяльності, яка приводить до актуалізації необхідних задатків (психологічного Дару), що здійснюють сильні сторони організму, і постає як обдарованість.

Проаналізуємо погляди, яких дотримувався у розгляді цієї проблеми Г.С. Костюк. «Індивідуальна своєрідність задатків кожної людини і є те, що називають обдарованістю. Як видно з кореня самого слова, тут ідеться про природні дані кожної людини, про ті сили, якими вона наділена від природи і які є її вихідною внутрішньою умовою розвитку її здібностей. Обдарованість нерідко розгля-

дають як природні здібності людини, але в таких випадках слово «здібності» вживається в іншому значенні, ніж тоді, коли мова йде про конкретні здібності до тих чи інших видів діяльності. Не боячись, що це буде виглядати як гра словами, можна сказати, що обдарованість – це здібність людини до розвитку її здібностей. Кожна людина має певну обдарованість. Слово «обдарований» вживається як характеристика індивідів, що позитивно виділяються своїми задатками, особливо сприятливими для розвитку своїх здібностей.» (6, С. 341). Відзначимо ясність психологічних уявлень Г.С. Костюка стосовно обдарованості, які залишаються дієздатними з середини минулого століття. Не можна обійти увагою те, що з тих часів спостерігаються і труднощі у понятійному представленні багатьох уявлень, які були характерні для того періоду розвитку психологічної науки. Розгляд біологічного, як такого, що безпосередньо впливає на розвиток здібностей, привело до поглинання поняття «здатки» неадекватно розширеним змістом поняття «здібності». Психологічне поняття «здатки» фактично віднесли до сфери біологічної науки, хоча формально вживалося як психологічне. Таке роздвоєння і приводило до неточностей у розумінні обдарованості.

Для кращого розмежування понять «здібності» і «здатки» звернемося до етимології терміну «здібності». Термін «здібності» походить від українського слова «здіб», що означає «зовнішній вигляд», «зовнішність». Виникає питання – зовнішність чого представляють здібності. Це можна прояснити, виходячи з визначення здібностей, яке не виділяється розмаїттям у різних авторів. Узагальнене визначення здібностей зводиться до варіанту: здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, що сприяють успішності виконуваної діяльності. Отже, якщо задатки задають діяльність, то здібності забезпечують її успішність, її позитивний результат. Г.С. Костюк, В.О. Моляко говорять про реалізацію, здійснення задатків в здібностях. Тобто, той внутрішній, біологічний потенціал, який несуть в собі задатки, знаходить вихід, реалізується, озовніщується в здібностях.

Конкретніше уявлення про здібності дають його подальші етимологічні зв'язки. Слово «здіб» походить від слова «доба». Відволікаючись від часового значення слова «доба», зосередимось на тих значеннях, що ближчі до поняття «здібності». Серед таких значень можна виділити наступні: «щось стосовне, властиве», «натура», «вдача», «вид», «спосіб», «форма», «дібраний», «придатний», «зручно», «потрібно», «вигідний», «гарний», «красень», «користь», «доб-

рий». Для повноти аналізу долучимо етимологію російського аналога здібностей слова «способности». За В. Далем «способляться, способиться с чем – сладить, управиться, совладать, уладить дело. Способ – образ, род, порядок действия, устройства; лад, склад, приєм, средство. Способный человек – умственно одарённый или развитой» (4, С. 297). Розіб'ємо наведені слова на дві групи. До першої групи віднесемо слова «натура», «вид», «форма», «гарний», «красень», «добрий». Якщо раніше мова велася про задатки як внутрішню готовність психічних структур до сприяння діяльності, то, виходячи з даної групи слів, можна судити про те, що в здібностях явно присутня зовнішня представленість до такого сприяння. Друга група слів «потрібно», «дібраний», «придатний», «стосовне», «властиве», «користь», «вдача», «спосіб», «зручно», «вигідний» свідчить про характеристики, що відображають психічні властивості, пов'язані з конкретною діяльністю і її позитивним результатом.

Зручним для охоплення змісту проявів задатків і здібностей є поняття «здатність». І задатки, і здібності характеризують здатність психіки індивіда до забезпечення діяльності. Виникає думка, що одна здатність включає іншу. Мабуть, це дійсно так: здібності включають психічні структури, що представляють біологічні можливості здійснення діяльності, тобто, задатки. При реалізації в діяльності задатків виникають інші можливості її забезпечення – елементи знань, умінь, навичок, які приводять її до ладу, фокусують на успішному її завершенні. Тут якраз добре проявляються етимологічні зв'язки поняття «способности» - «способляться, способиться с чем – сладить, управиться, совладать, уладить дело. Способ – образ, род, порядок действия, устройства; лад, склад, приєм, средство». Використовуючи поняття «здатність», яке є більш загальним чим поняття «здібність», можна уникнути певної тавтології і замикання поняття на самого себе у визначенні обдарованості Г.С. Костюком, надавши йому такої форми: обдарованість – це здатність людини до розвитку її здібностей. Мабуть, обдарованість дійсно отримує таку здатність при поверненні психічної активності від здібностей до задатків і здійснення завдяки останнім розширеного впливу на діяльність, що створить основу для її творчої зміни шляхом формування нових способів її виконання, а, значить, і виникнення відповідних нових здібностей, їхнього розвитку.

Прояви здібностей подібно проявам задатків не залишаються поза реакцією на них суб'єктних структур. Ці структури, перетворюючи у внутрішній діяльності здібності на свій об'єкт, отримують

можливість довільно актуалізовувати їх, задіювати їх, оперувати ними. На цьому етапі розгляду потенціалу індивіда, його суб'єктної характеристики доречним бачиться використання старого слов'янського слова «хист». Термін «хист». виглядає дещо застарілим і зараз мало використовується в науковій термінології, пов'язаний з творчістю. Проте, значення, які він собою представляє, можуть бути незамінними в певних контекстах. Для уточнення деяких з цих значень звернемося до етимології слова «хист». Його походження відносять до слів «хис», «хиз», що означають «дім». Перегукуються с цими словами українське «хижа», російське «хижина», німецьке «хаус». Для нас корисним може бути один з варіантів перекладу цього слова на російську мову - «обитель», «обиталище». За В. Далем «обитать – гл. витать (лат. *vita* ?), жить, пребывать, поселяться, поселять собою, быть на жительстве» (5, С. 465-467). За С. Ожоговым «обитель – место пребывания кого-нибудь».

Кажучи слово «дім», ми зазвичай маємо на увазі споруду, що є місцем постійного, осілого проживання людини і забезпечення реалізації її первинних, перш за все біологічних, потреб. Людина освоює, «поселяє собою», своїм буттям це місце. Соціалізація людини приводить до розширення і якісної зміни її первинних потреб. В основному ці зміни відбуваються в сім'ї, яка проживає в домі. Дім стає фізичною, матеріальною лакуною життя зовнішнього для здійснення внутрішнього життя сім'ї, тим кордоном, оболонкою, що розмежовує життя внутрішнє і життя зовнішнє. Мабуть, не випадково у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (2004 р.) одним із значень слова «хист» виступає «огорожа, захисток». В домі людина, займаючись сомозабезпеченням, турботою про себе, концентрує і розвиває свої здатності, свою готовність до зовнішнього життєпрояву, до активної зовнішньої взаємодії. «Худу быть, кто не умеет домом жить» – наводить народну мудрість В. Даль (5, С. 465-467).

В психологічному контексті внутрішній розвиток здатностей до життя зовнішнього, який відбувається в домі, бачиться як розвиток здібностей. Зрозуміло, що така аналогія є можливою тільки за характером прояву описуваних явищ, а не за їхнім форматом та якісними характеристиками. Хист, як якість особистості, подібно дому, концентрує, структурує здатності до зовнішнього життєпрояву, тільки ними є психологічні здатності до успішної діяльності, тобто, здібності. Зв'язок хисту і здібностей фіксується і у словниках. Наприклад, в уже згадуваному «Великому тлумачному слов-

нику сучасної української мови» (2004 р.). словом «хист» позначено «уміння що-небудь робити, поводити себе певним чином; здібності» В перекладі на російську хист - «способности», «Мати хист до чогось- иметь способности к чему» (10, С. 326-327). Звертаємо увагу, що в наведеному тлумаченні слова «хист» він отожднюється зі здібностями, тоді як він є якістю індивіда, яка узагальнено відображує такі психічні структури як здібності, здійснює суб'єктну організацію їхнього функціонування, маючи можливість актуалізовувати їх та виконувати регуляцію їхнього прояву.

Повертаючись до визначення Г.С. Костюком обдарованості як здібності людини до розвитку її здібностей, зазначимо, що функцію розвитку здібностей краще віднести до хисту. Аргументація щодо такого твердження може бути перенесена з розгляду прояву обдарованості як якості особистості по відношенню до задатків, розглянутої в системі «хист-здібності». Додамо, що обдарованість дійсно має стосунок до розвитку здібностей, створюючи умови такого розвитку. Вона може провокувати цей розвиток шляхом розширення задатків, що забезпечують прояв здібностей. Проте реалізація таких задатків залежить від хисту, який може як загальмувати її, так і надати їй додаткового імпульсу. Все це є одним з механізмів процесу творчості, який супроводжує розвиток здібностей.

Є ще одна дуже важлива подібність між домом і хистом – це наявність активного діяча, що дає можливість продовжити аналогію між ними. В домі центральною фігурою є господар, хазяїн, який облаштовує дім всім необхідним, дає лад надбаним речам, господарству, домашнім функціям. В подібній ролі в хисті виступає суб'єкт, який організовує та розвиває здібності. І господар, і суб'єкт проявляють значну активність у формуванні здатності до успішної зовнішньої діяльності. «Всякий дом хазяином держитися» – знову вдається до народної мудрості В. Даль (5, С. 465-467). Суб'єктна компонента хисту завдяки рефлексивним структурам регулює функціонування здібностей. Підводячи підсумок розгляду хисту як психологічного феномену, дамо йому таке визначення. Хист – це якість особистості, що полягає у здатності до суб'єктної організації функціонування здібностей.

Наведемо деякі приклади використання поняття «хист» класиками української літератури. «А муза каже: Не жайхайсь, Не хист їх Турну побідити »(І. Котляревський). «Вигострю, виточу зброю іскристу, Скільки достане снаги мені й хисту» (Л.Українка). «І здатна вона була до великого діла, до всякої роботи, мала

великий хист до всього» (П. Мирний). «Чортзна-що провадить! Нема хисту, то й не бреши» (Т. Шевченко) »(10, С 326-327).

При розгляді поняття «хист» неодмінно виникає питання його співвідношення з поняттям «талант», яке часто можна зустріти у поєднанні з поняттям «здібності». Аналізуючи вживання поняття «талант», можна дійти висновку, що воно використовується на одному рівні з поняттям «хист» і практично є його аналогом. Разом з тим, проглядається певна специфіка такого використання. Якщо поняття «хист» більше пов'язане з біологічною стороною здібностей, то поняття «талант» – з соціальною. Можна сказати, що поняття «талант» як якість індивіда значною мірою характеризує соціальний прояв здібностей. Майже не спостерігається значних розходжень у використанні поняття «геніальність», яке розглядається як найвищий рівень розвитку хисту та таланту. Так як розвиток хисту та таланту є невіддільним від розвитку творчості індивіда, то геніальність також є її максимальним рівнем. Якщо хист і талант реалізується в межах певного роду діяльності, то геній сам рід діяльності робить предметом перетворень.

Графічно результат проведеного аналізу системи понять, що відображують потенціал психічного розвитку індивіда, можна подати у вигляді такої схеми.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результатом проведеного теоретичного дослідження є уточнення визначення поняття «обдарованість», яке дозволяє в дещо іншому ракурсі побачити ряд психологічних понять, які стосуються потенціалу психічного розвитку індивіда. Досить продуктивним в проведенні діяльності виявився метод встановлення етимологічних зв'язків цих понять. Аналіз походження наукових понять із живої народної мови

дозволив встановити змістовні орієнтири, необхідні для оновлення деяких психологічних понять, які виникли ще на початку XX століття і не відповідають сучасним методологічним підходам в психології. Така робота може бути корисною для подальших теоретичних досліджень в галузі загальної психології та психології творчості.

Література

1. Антонова О.Є. Теоретичні та методологічні засади навчання педагогічно обдарованих студентів. – Житомир.: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 472 с.
2. Большой психологический словарь / Под ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. – 3-е изд., доп. и перераб. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2006. – 672 с.
3. Брушлинский А.В. Проблемы психологии субъекта. – М.: И-тут психологии РАН, 1994. – 109 с.
4. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – Т. IV. – М.: Гос. Из-ство иностранных и национальных словарей, 1956. – 684 с.
5. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – Т. I. – М.: Гос. Из-ство иностранных и национальных словарей, 1956. – 700 с.
6. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л.М. Проколенко. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
7. Краткий психологический словарь / Под ред. А.В. Петровского и М.Г. Ярошевского. – М.: Издательство политической литературы, 1985. – 432 с.
8. Моляко В.О. К вопросу о сущности одарённости // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць / За ред. С.Д. Максименка та Р.О. Семенової. – Т. 6. – Вип. 3. – Житомир.: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 322 с.
9. Психологія / За ред. Г.С.Костюка. – 3-є вид., доп. – К.: Рад. шк., 1968. – 572 с.
10. Україно-російський словник / Гол. ред. І.М. Кириченко. – К.: Вид. Акад. наук УРСР, 1963. – 618 с.

В статтє рассматривается новое определение понятия «одарённость», анализируются новые аспекты понимания задатков.

The article develops on the definition of the term «giftedness» and analyzes new aspects of the vision of abilities.

Key words: *giftedness, abilities, talent.*